

Τι συμβαίνει στην ανώτατη εκπαίδευση

Του ΔΗΜΗΤΡΗ ΜΥΛΩΝΑΚΗ*

Η αξιολόγηση των πανεπιστημίων και η αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος, με τη συνεπαγόμενη αναγνώριση των ιδιωτικών πανεπιστημίων, παρουσιάζονται από την κυβέρνηση περίπου ως πανάκεια και ως όχημα για την αναβάθμιση του δημόσιου πανεπιστημίου.

Μια τέτοια αιτίαση είναι υποκριτική και ανακριβής. Είναι υποκριτική γιατί, εάν η κυβέρνηση ενδιαφερόταν πραγματικά για την αναβάθμιση της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης, δεν θα επιχειρούσε πρώτα να την απαξιώσει μέσω της υποχρηματοδότησης και της συστηματικής συκοφάντησης του έργου των πανεπιστημιακών δασκάλων, για να την αναβαθμίσει μετά μέσω του ανταγωνισμού με τα ιδιωτικά πανεπιστήμια.

Οσον αφορά την αξιολόγηση, θα πρέπει να αποσαφηνιστούν κάποιες σκόπιμες ή μη «παρεξηγήσεις». Πρώτον, ουδείς είναι κατά μιας διαδικασίας αξιολόγησης η οποία θα έχει αποκλειστικό γνώμονα την αναβάθμιση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Δεύτερον, αξιολόγηση τόσο των φοιτητών (μέσω των εξετάσεων) όσο και των καθηγητών (τόσο κατά την εκλογή τους ως μελών ΔΕΠ όσο και για την εξέλιξή τους στις ανώτερες βαθμίδες) γίνεται ήδη και είναι επαναλαμβανόμενη. Οι πανεπιστημιακοί δάσκαλοι δεν είναι δημόσιοι υπάλληλοι αλλά δημόσιοι λειτουργοί, οι οποίοι για να εξελιχθούν στις ανώτερες βαθμίδες θα πρέπει διαρκώς να παράγουν πρωτότυπο ερευνητικό έργο, πέραν του διδακτικού και διοικητικού τους έργου. Η μόνη άλλη αξιολόγηση που χρειάζεται είναι των καθηγητών από τους φοιτητές, όπως και του επιπέδου και του περιεχομένου των προγραμμάτων σπουδών και της ποιότητας και επάρκειας των υποδομών, η οποία μπορεί και πρέπει να γίνεται «εσωτερικά» από μέλη της πανεπιστημιακής κοινότητας. Είναι περιττό να υπογραμμιστεί ότι η ποιότητα και η επάρκεια των υποδομών είναι αποκλειστική ευθύνη της Πολιτείας, και όχι των πανεπιστημίων, η οποία είναι και η μόνη υπόλογος για τις υπάρχουσες σημαντικότερες ελλείψεις.

Ο νόμος για τη «διασφάλιση της ποιότητας» που ψηφίστηκε πέρυσι με τη διαδικασία του κατεπείγοντος, χωρίς να προηγηθεί κανείς ουσιαστικός διάλογος με την πανεπιστημιακή κοινότητα, πέραν της μεγάλης προχειρότητας που τον δίδει και του τεράστιου γραφειοκρατικού φόρτου που συνεπάγεται, θεσπίζει ένα υπερπανεπιστημιακό όργανο (την Αρχή Διασφάλισης Ποιότητας - ΑΔΙΠ) με ουσιαστικές και παρεμβατικές αρμοδιότητες. Το όργανο αυτό, εμμέσως πλην σαφώς, έχει τη δυνατότητα να ασκεί εκπαιδευτική πολιτική, καταλύοντας ουσιαστικά την αυτονομία των πανεπιστημίων. Οσον αφορά δε τους βασικούς στόχους και τις συνέπειες της διαδικασίας αξιολόγησης, τα συμπεράσματα της έρευνας που έγινε από την Ευρωπαϊκή Ένωση Πανεπιστημίων (EUA: Trends 4: European Universities Implementing Bologna) με σκοπό την αποτίμηση της ευρωπαϊκής εμπειρίας, είναι διαφωτιστικά. Πρώτο συμπέρασμα είναι η αναγκαιότητα της σύνδεσης της ποιότητας με την αύξηση της χρηματοδότησης. Δεύτερον, ότι οι εξωτερικές διαδικασίες αξιολόγησης έχουν περισσότερο «τιμωρητικό» και παρεμβατικό χαρακτήρα, ενώ σε αρκετές περιπτώσεις αντιμετωπίζονται από τα ιδρύματα ως «γραφειοκρατικό εμπόδιο περιορισμένης χρήσης για την ανάπτυξη του Ιδρύματος», το οποίο μαζί με τις υπουργικές αποφάσεις και τις «αρχές πιστοποίησης» περιορίζουν την αυτονομία των ιδρυμάτων. Μόνο η εσωτερική αξιολόγηση, σύμφωνα με την έρευνα, είναι «περισσότερο προσανατολισμένη στη βελτίωση της ποιότητας».

Τα ιδιωτικά ΑΕΙ

Οσον αφορά την ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων ως μοχλού αναβάθμισης των δημόσιων πανεπιστημίων μέσω του ανταγωνισμού, μία τέτοια αιτίαση είναι ανακριβής γιατί, εκτός των άλλων, είναι γνωστό ότι η λειτουργία αυτών των ιδρυμάτων απέχει πολύ από τη λειτουργία ενός ακαδημαϊκού ιδρύματος. Οι αστραφτερές τελετές απονομής συνήθως συνυπάρχουν με την ένδεια ακαδημαϊκής λειτουργίας, ενώ οι προδιαγραφές και οι απαιτήσεις τους δύσκολα μπορούν να ελεγχθούν. Αρα, η αναγνώριση τέτοιων ιδρυμάτων κάθε άλλο παρά θα συμβάλει στην αναβάθμιση του δημόσιου πανεπιστημίου μέσω του ανταγωνισμού, όπως διατείνεται η κυβέρνηση. Η αναγνώρισή τους μάλλον στόχο έχει την προώθηση μικρόπνων ιδιωτικών συμφερόντων.

Ομως το σημαντικότερο πρόβλημα δεν είναι η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων, αλλά η από καιρό διαφαινόμενη μετατροπή του δημόσιου πανεπιστημίου σε χώρο παροχής υπηρεσιών εκπαίδευσης με ιδιωτικοοικονομικά κριτήρια (κυνήγι προγραμμάτων, επιβολή διδάκτρων κ.λπ.), και η συνεπακόλουθη εξασθένηση της ακαδημαϊκής λειτουργίας. Η «μεταρρυθμιστική» διαδικασία, που οδηγεί στα παραπάνω αποτελέσματα, είναι γνωστή και δοκιμασμένη σύμφωνα με το αγγλοσαξονικό πρότυπο. Τι συνέβη στο Ηνωμένο Βασίλειο τα τελευταία περίπου είκοσι χρόνια; Ανωτατοποίηση των Polytechnics (αντίστοιχα με τα δικά μας ΤΕΙ), αξιολόγηση και ιεραρχική κατάταξη των ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, σύνδεση της

αξιολόγησης με τη χρηματοδότηση, σταδιακή επιβολή διδάκτρων σε όλες τις βαθμίδες της ανώτατης εκπαίδευσης.

Οι «μεταρρυθμίσεις»

Τα αποτελέσματα αυτών των «μεταρρυθμιστικών» προσπαθειών είναι λίγο-πολύ γνωστά. Το άλλοτε κραταιό ανώτατο εκπαιδευτικό σύστημα της Γηραιάς Αλβιώνος δείχνει να παραπαίει έχοντας χάσει μεγάλος μέρος από την αίγλη του παρελθόντος. Η ακαδημαϊκή λειτουργία έχει αποδυναμωθεί προς όφελος των αγοραίων κριτηρίων λειτουργίας. Καθώς τα διδάκτρα αποτελούν πλέον βασική μορφή χρηματοδότησης, η δυνατότητα καταβολής διδάκτρων έχει αντικαταστήσει την ακαδημαϊκή ικανότητα ως κύριο κριτήριο επιλογής υποψηφίων φοιτητών στην μεγάλη πλειονότητα των ανώτατων ιδρυμάτων. Για τον ίδιο λόγο είναι συχνό το φαινόμενο μεταπτυχιακών προγραμμάτων με 100 και 120 φοιτητές, με προφανή αποτελέσματα στην ποιότητα της παρεχόμενης εκπαίδευσης. Η ιεράρχηση των πανεπιστημίων μέσω της αξιολόγησης και η σύνδεση της τελευταίας με τη χρηματοδότηση, έχουν δημιουργήσει ένα σύστημα ανώτατης εκπαίδευσης δύο ταχυτήτων. Από τη μία πλευρά μία αφρόκρεμα 15-20 πανεπιστημίων που απολαμβάνουν τη μερίδα του λέοντος της κρατικής χρηματοδότησης και στο πλαίσιο των οποίων συντελείται το συντριπτικό ποσοστό της διενεργούμενης έρευνας, και μία πληθώρα άλλων ιδρυμάτων που κινούνται κάτω του μετρίου σε όλα τα επίπεδα (έρευνα, ποιότητα παρεχόμενης εκπαίδευσης, αναλογία καθηγητών φοιτητών κ.λπ.). Για να μην αναφερθούμε στη συρρίκνωση ή στο κλείσιμο τμημάτων που δεν μπορούν να εξασφαλίσουν εξωτερική χρηματοδότηση (τμήματα φιλοσοφίας και γλωσσών έχουν υποστεί το ισχυρότερο πλήγμα), την επιλογή χρηματοδότησης τμημάτων στη βάση μη ακαδημαϊκών κριτηρίων κ.λπ. Φαίνεται λοιπόν καθαρά πως οι επιχειρούμενες μεταρρυθμίσεις της κυβέρνησης εκεί που δοκιμάστηκαν δεν είχαν τα επιδιωκόμενα αποτελέσματα.

Τα αδιέξοδα

Τι καταδεικνύουν οι πρόσφατες κινητοποιήσεις και η αυθόρμητη όσο και πάνδημη αντίδραση της πανεπιστημιακής κοινότητας; Πρώτον, ότι το αδιέξοδο της κατάστασης στα ελληνικά πανεπιστήμια και της ακολουθούμενης τα τελευταία χρόνια πολιτικής είναι πλέον κοινή συνείδηση. Δεύτερον, την αποφασιστικότητα της πανεπιστημιακής κοινότητας να μη δεχτεί άλλες «μεταρρυθμίσεις» και μάλιστα ερήμην της. Η τελική υποχώρηση της κυβέρνησης και η αποδοχή εκ μέρους της της ανάγκης διαλόγου με την πανεπιστημιακή κοινότητα, αν και αποτελεί μία αναμφισβήτητη νίκη, δεν είναι παρά μόνο μία αρχή. Τα προβλήματα είναι πολλά και η λύση τους κάθε άλλο παρά εύκολη. Αυτό που επείγει είναι ένα μακρόπνοο σχέδιο, η εκπόνηση του οποίου θα γίνει μέσα από έναν ουσιαστικό και διαρκή διάλογο με την πανεπιστημιακή κοινότητα. Ένα σχέδιο που θα ασχολείται με τα πραγματικά προβλήματα της ανώτατης εκπαίδευσης (και όχι με δευτερεύοντα και τριτεύοντα ζητήματα, όπως είναι η ίδρυση ιδιωτικών πανεπιστημίων και οι αιώνιοι φοιτητές) και τις βαθύτερες και ουσιαστικές αιτίες τους. Μόνο ένα τέτοιο σχέδιο, που θα έχει αποκλειστικό γνώμονα την αναβάθμιση του επιπέδου της παρεχόμενης εκπαίδευσης στο δημόσιο πανεπιστήμιο, μακριά από αγοραίες λογικές και πολιτικές απαξίωσης, σε συνάρτηση με μία γενναία αύξηση της δημόσιας χρηματοδότησης, μπορεί να βγάλει την ανώτατη εκπαίδευση από το σημερινό αδιέξοδο.

* Αν. καθηγητής Πολιτικής Οικονομίας στο Πανεπιστήμιο Κρήτης